

TANDORI DEZSŐ

Zúgolódások II.

(Versek a zöld füzetből)¹

TANDORI DEZSŐ (1938–2019)

Vers 23/A

HOGY BARKA (JAJ)
(„HÜLYÜLÉS”)

Az írás attól jó tarka...

Az írás attól jó tarka, hogy barka.
A bárka attól jó bárka, hogy *tárka*. (Csekély tár.)
Csekély Noé a csekély bárkához.
Tarka-barka tárkabárka.
Ilyeneket szeretnek: hogy bárka, *habárka*.
Tarka habarka-habárka.
Ah, az ADRIA emléke, csak MÁRKA.

Vers 23/B

(Mindig Adria)²

Ah, igen, az adria
tarka emléke, nem is
hogy bárka, de a sza-
badsága, még ha rabbá
tettük is magunkat,
harabbá tettük, oh ha-
rab. Harabtuk a jó leget,
a kék eget, a legebbet,
a leg-egebbet, e leg-
levegőbb levegőn valánk,
a leg-egebb ég alatt, s a
legföldebb föld került
mindig aláink.

Vers 24.

Gondolta-e Artaud?

(Szentjeim!)

Bűnös vagyok-e vagy szent?
Bűnös vagyok, annyi szent!³
Adria: gondolta-e ezt Artaud?
Adria: gondolta-e ezt Duchamp?
Wittgenstein, Schwitters, hát Dubuffet mit gondolt?
Gondolta-e, a *héralkeitoszi* is többnyire csak egyszer van,
nincs kétszer? Hát Wols és Klee mit gondolt? Egyikük
nevezetes kutyája, másikuk u.ily macskája? Mit?

Vers 25.

Uccahosszat, puccastb.

GONDOLTA-E

Gondolta-e Artaud, Dubuffet, Schwitters? Gondolta-e Wols, Duchamp? Klee és Wittl? Semmiről nincs így szó, arról van szó csak, hogy én rájuk gondolok, hogy én őket gondolom, a mindenkori referenciáim, a referenciás (nem reverendás, nem is relevanciás, garabonciás) SZENTjeimet. Róluk van szó, csak. Nem tudom a szót, a gondolatot, ahogy. Így tudom őket. VERANDÁIM.

Vers
 (26) De most nem is velük
 Hát hogy becsülnék velük?
 Most írok, most szerkeszt
 telefonon nem becsülsz. Ezt
 is, amit itt írok nem bírni
 telefonba belebeírni. Ezt
 írok, ez nem telefonba be-
 csülsz, írom, ahogy, hogy
 telefonba becsülnék vala-
 mi miatt, valami nem is
 egy miatt, az íráskép
 maga szép, kért, hogy 2019
 után, kifogatódik

Vers 27.

Kedvéért

Már-már a szép íráskép

...kedvéért írok. Nincs az, hogy bármi kedvéért nekiülnek és írnek (nekiülnék). Nem ürülök vele, dehogyan ürülök, megtelek a szép írásképpel, mely nem cél, de ez nem is volt célirányos írás, csak (és nem csak) meglett, mint íráskép ez lett az írás: ÍRÁSKÉP, ÍRÁSKÉPP. És elrontom.

Vers 28.

(HÜLYÜLÉS)
HANTOM, FELENT

Elrontom hontom-bontom

Elrontom hontom-bontom, hantom, nem hantám, elrontom, elhantolom, s a hantra letelepszem. Se a hantára, se a hintára nem telepedhetem, csak a HANTRA, ami a szép íráskép, oda ülök le végül, írásom végeztével, hantjára, ahol semmi sincs elhantolva, csak lett ez a hant, és az írás a LÉGI ALANT.

Vers 29/A

Amőba-bűvkör
VÍGSÁG

A légi alatt,
meg a légi felett,
a földi felett,
meg a földi hant:
ki mit jelent,
az annyi szent,
hogy nincs oly soha-tana,
mit ne mondana
önmaga, hantján
elüldögélve, az önlengés
mint ömlenygés:
amőba-bűvkörébe.

Vers 29/B

*Aranynak*⁴
ÖK-OK, ALANTRA

Zökken, hökken, mantra,
bökken, szökken, tandra,
zökkenő és hökkenő,
bökkenő és szökkenő, héna má,
röffenő és böffenő, héma ná,
öko-ok és ok-ökó, néma há,
csak az ökör az oké,
az ökó, ő-ok-oh, né-naná,
halad, halad csapásán,
ring körötte a páfrány.
Várja már a vigalom,
letelepedni-halom, hé-hahá,
alantról már nem hallom.

Vers 30.

Ki se zöldül
Aranyrak plusz

Alantok, alantok,
 nem hallják ott a lantot,
 húromat, mit pengetek,
 se ezt a kék fent eget,
 kékre kifelve az ég,
 nem hallják lent
 semmiképp.
 Mit is jelent
 alant a lent?
 Alant a lant mit jelent?
 Peng az égbolt, ami kék volt,
 ki se zöldül, annyi szent.

Vers 31.

Kacabajka
 Aranyrak + +
Ki se zöldül, ki se földül

Ki se égül, ki se másul,
 ki se végül, ki se hajt,
 nem érzi, ha jajt, ha jót,
 ha Noé-bárkája bajt,
 aranyeső, barka hajt.
 Város, város gúnyt-kacajt,
 kacajtani, ó, ige,
 ne kacajts, kacatjaiddal
 vigyen el a lomjaiddal
 dal, fű téged nem szakajt.

Vers 32.

Weörestől, sodrófa
 (Fősodra)

A szakajtó, konyhaajtó,
 elsodrod és beszakítod,
 ha nem máshol,
 hát csak itt-ott,
 egyenesbe-kanyarítod.
 A lant se tudja a titkod,
alant lelsz igaz hitedre,
felent élve eltemetve,
 hettita vagy és sirály,
 kit se hisz és kit se vár,
 atombunker kártyavár,
 bunkó, bankó, ha mi jár,
profeltár és *proletár*.

Vers 33/A

Sereglet

Ilyeneket mondok

Kakundok-vakondok
 vakoló és kukkoló,
 serleg, serblegnek se jó.
 Roskant a mák, a dió
 Kosztolányi kertjében,
 jön a *világhaboró*,
 később csak a marlboró,
 házát találja éppen
 a repesz aknagránát,
 beromlasztja kosztolányát.

Vers 33/B

BORZADOZZ (folyt.)

Közben még a fogakkal
 a boldog-szomorú dal.
 Közbe még minden egyéb,
 kín mindképp és semmiképp.
 – Ma még a szép kert a kép,
 ma még jóélet a lét,
 ma még te-tedd-meg: a tét,
 elejét se közepét
 nem kötheted magadhoz,
 ami elhoz, az elvisz,
 ami elvisz, el nem hoz.
 BORZADOZZ.

Vers 33/C

Kik-mik árvák

Fogadkozz, borzadkozz,
 egy szép nap a tükör hoz
 rózsaszínű végzetet,
 megduzzad a fogínyed.
 Ez nem lenne ínyedre,
 de ez lesz végzetedre.
 Diót, mogyorót, mákot
 emlegetve nyugtázod
 a csalképet, mi az élet,
 vaktára kicsal téged,
 te azt hiszed, fényárba,
 s kik-mik árvák sorsára.

Vers 34/A

(Mén, rén, gén, kén)

Rég nincsenek...

...fogsoraim. (VÉN, SZÉN.)
 Nem csináltattam fogat.
 Ami kevés időm van, ím,
 sajnálnám, hogy ez alatt
 a számban turkáljanak,
 más-mód dirigáljanak,
 hajmosottan, szépruhában
 menjek, ahogy általában
 sosem járok, KÉN, MÉN,
 SZÉN, szenvedjek, GÉN
 s még hogy magam-jószántában:
 INKÁBB FOGATLAN LESZEK!

Vers 34/B

Egyéb bajom...

...is akad. Kén, rén, gén, mén.
 Vegyük a társasakat. √.
 Vegyük, hogy a szervezetem
 űzi játékait velem. Kén, gén.
 Székrekedtét, bepisiltet,
 teszi, hogy csak szégyenüljek. VÉN.
 Azt hittem, hogy pusztulást
 dolgozok fel, másra-mást,
 (Kosztolányit, Babitsot),
 de csak hazakancsítok, gén, mén.
 Önmagamnak vesztére, SZÉN.
 Nem futja már egyébre.

Vers 34/C

Rájöttem, kén, rén, gén

Rájöttem, nem vén szén
 Kosztolányom,
 magam pusztulását látom,
 napra-nap részletesen,
 élre-élre élesen,
 éltem-halom éltesben,
 már-már mit se *kétesben*,
 már lassan *bizonyosban*,
 egyébben sem, s amim van,
 már csak rettenve lessem.

Vers 35/A

Össz Miért gondolt

(volna) pl. Artaud Adriát (ezt írtam); miért, miért írtam, miért írtam bármit, írtam volna bármi mást, összegzés, miért (írtam volna etc.) Fogadkozz, borzadkozz, miért írtam? Fenyegetődések? Ínyemre mi lenne, miért latoltam, s latoltam-e? egyáltalán; és véletlen, alant, hallani-e, tölgyfák alá Aranyinak, és Szép Ernő is arra jár, Krúdy szegény onnan költözik szegényen. Hogy jövök hozzá? hogyan? hogy bármiről önmaga valóságában írjak. ...*kedvéért* írok, írtam. Írásképpel, árnyképpel, árnyírással, valódi képpel, valódiképpen árnyképpel írtam; MIKOR NEM ÍRNÉK.

Vers 36/A

Túl egyszerű kifejezés

Dőlt betűvel a dettó, az u. a. Dől, mint dőlt vitorla (Illyés). Németh László miért van képzetemben más névvel, pl. H-val, és nem érzem képtelenségnek!!! Valami kettőzés, kettőződés is van képzetemben (kutyánk; madárkánk kettő volt így; mintha 2 lett volna.)

Vers 36/B

felkérdés?

: felkérdem: artéria? de még nem *bomlasztó* az érrendszer szűkülése pl., nem nem-tudom-mi. Fájt a sarkam (sarkalatos pont; Akhilleusz; sarkából fordul ki egészségem). Mi egészségem? Hova (fordul ki)? Írtam: a kék eget, mely *fényezett*, s olcsó rímek, olcsó rímekeket írtam: a lant, a lent, a lenti hant, ülök hantján a lantnak.

Vers 37/A

Aranyinak újfent

Szól (fent) lantja a hantnak, lábtól az öreg szolga. Kedvéért (minek) írok, minek a kedvéért írok, a lombok alatt, miért nem pihenek? Miért írok? Többé nem; többé nem írok, de az se, hogy rajzolok, nem valósítható meg a „többé nem”. De mért nem, kérdem, miért nem? Azzal is már/se már, hogy *kérdem*, hogy ezt kérdem, már írom.

Vers 37/B

Elfele lejtetem,
 felfele ejtettem.
 El is felejtettem.

*

Széjjelebb, nem összébb,⁵
 Tarka-barka szövőszék,
 ősz-elő szőlőtőkék.
 Tárka-bárka szökő szék.
 Elfakult szöszlőkék.

*

Elmúlt. Megvolt.⁶
 Elmúlt? Megvolt.
 Elmúlt. Megvolt?
 Elmúlt? Megvolt?

Megvolt? Elmúlt?
 Megvolt? Megvolt.
 Megvolt. Megvolt?
 Megvolt. Megvolt.

(kis hibával)

⊗ ÍRÁS SÉG
 E_g-tiség,
 E₂-miség

JELISÉG	FELISÉG
BELISÉG	TELISÉG
VELISÉG	FELISÉG
VVLISÉG	TELISÉG
ÍVRÁSVELI	AVISÁG, FELISÉG
JELIVÉG	TUDJASÁG
ÍRÁSVISEV	VELISÉG
SÉVISÉG	REJTISÉG
VÉGISÉG	EJTISÉG
VÉVIVÉG	FEJTISÉG
	etc. EJISÉG

(xyz)

(Papíron kibírom)

Talán-talán

Talán, talán:
 egyáltalán.
 Színű: valószínű.
 Színmű, való-színmű.
 Szín-való, váló,
 színvalló, álló,
 színe-váló, váló-szín,
 valószínű-mű, szín mű,
 háló, papíron,
 málló, kibírom
 álló, kibírom,
 váló, papíron.

*

Egyre nem írok:⁸
 írok.
 Egyre nem vagyok:
 vagyok.
 Egyre nem egyre:
 egyre.

*

E versekről

VANNAK BENNE
 TALÁN JÓK IS.
 TALÁNYOK IS.

*

Laza-lazac-malac

A lazaságok.
 A lazacságok.
 A malacságok.

*

Ma lackodtunk.
 Tegnap lackodtunk.
 Etc., mlc.

MCL idő

*

Elsülhet a kapanyél:⁹
 sose hal meg, aki él.
 Eben-guba morcosság,
 többet ér a vigasság.

(y)

√ (hülyülés)

ISMERED
 KAPUKULCS.
 NEM IS MERED
 KUPAKUCS
 MEREDEK
 etc √
 √EREDEK
 √etc
 √EREEK
 KAPUKUPA
 NEM IS √ERE √
 KULCSKULCS
 √EM IS ERE √
 KUPAKUPU
 NE √ √ERE √ √ÓR
 √ √
 NE √ERMÓR

2

*Kimaradt*¹⁰

Rögvest az elejéről.

A föld felé.
 a rög felé. √
 (Tóth Árpád)

(N)

tollamat kupakonvágva¹¹

nógatom m √
 lábam hanton
 lógatom √ √ √ m
 kupakját szorongatom

W

Nagyon hagyom

Lábam nógatom.
 tollam lógatom:
 Lábam lógázom.
 Nagyon is
 feljebb tógázom.
 És kicsit-kicsit,
 kicsit is
 nagyon-nagyon.
 Kicsit lábon,
 kicsit agyon, lóga,
 kicsit hagyom, tóga.

JEGYZETEK

¹ A *Zúgolódások* című ciklus I. része, az itt közölt versek előzményei a Tiszatáj folyóirat 2020. februári számában jelentek meg. A versek lelőhelyéről, keletkezéséről, a ciklusképzés lehetséges logikájáról és indítékairól, a művek főbb poétikai jellegzetességeiről a korábbi közlés jegyzetei közt lehet bővebben olvasni, itt csak röviden idézzük fel a szövegekre vonatkozó, lényegesebb megjegyzéseket.

A most közölt írások Tandori Dezső kéziratok hagyatékában maradtak ránk. A kéziratokat tartalmazó zöld, nagyalakú füzet borítóján, egyéb jelzések mellett a művek készítésének idejére vonatkozó alábbi jelölés olvasható: „2019. I. 21. – 22 – 25. !!” A teleírt füzetet 2019. január 28-án postázta a szerző szerkesztőjének, azzal a céllal, hogy a kéziratok átválogatását követően a legjobbak helyet kapjanak *Felplusztulás – leplusztulás* munkacímű, készülő könyvének lapjain. A füzetben található, számozással megjelölt versek egy korábbi – a költői újra megszólalás eseményét ünneplő – sorozat folytatásának tekinthetők. (A ciklus 1–6. darabját a Tiszatáj folyóirat mutatta be korábbi, Tandorira emlékező összeállításában, ld. 2019. április, 3–7. o.) A mostani közlés alapjául szolgáló, a füzet második felében olvasható íráskor utolsó számozott darabja a 37/A. jelzettel ellátott szöveg (*Arany-nak újfent!*). Ezután a következő, a szerzőtől származó kísérő megjegyzés található: „(A többit eltettem holnapra, 23-ára.) Innen jön tehát a 37/B.” Ezt figyelembe véve a kommentár alatt olvasható versek sorszámaiként a 37/B jelzést tüntettük fel. A kéziratot tartalmazó füzet ezt követő oldalain szerzői sorszámozás már nem található, viszont a lapok külső, felső oldalsarkain olykor különféle jelölések (pl. X, xyz, y, 2, N, W, n) egyértelműsítik a szöveghatárokat. A *Zúgolódások* I. részében kialakított – a ciklus Tiszatájban való közléséhez fűzött jegyzetekben tisztázott – kettős rend, a számozott prózavers-folyam és a menetelésüket megszakító egyedi darabok (rímes versek, tipográfiai trükköket alkalmazó művek) váltakozása tehát a versgyűjtemény végére láthatóan felbomlik, már amennyiben az itteni zárlatot biztosító rövidebb, zártabb, egy-egy poéma kifuttatott kompozíciók a formakíséletek folytatásának tekinthetők.

² A versciklusban előforduló Adria-képzetek valószínűleg a Tandori házaspár 1970-es évekbeli, az Adria-tenger partján fekvő, dalmáciai Jelsa településhez tett utazásain alapuló emlékek idézései. A kora őszi időszakban, vónattal megtett, ismétlődő utak emléke, valamint a „Szigeten” való többhetes tartózkodások élménye a korszak számos Tandori-szövegében felmerül, és az otthonnal, valamint annak frissen kialakuló (pl. a fordítói munkák jelentette szigorú időbeosztás) rendjével szemben a személyes szabadság és megválasztható tevékenységek tartalmi kapcsolódnak hozzá. A Jelsa-motívum fontosságára utal, hogy *A meghívás fennáll* című, 1979-ben megjelent Tandori-regény lényegében annak az 1977-es jelsai útnak dokumentációjaként olvasható, amely a házhoz került első verébpár, Szpéró és Némó szempontjából bizonyult sorsdöntőnek. Az önéletrajzi írás hagyományos linearitása és rekonstrukciós eljárása az utazást megelőző esélylatolgatások időszakának terjedelmes ábrázolásában, az írástevékenység kikapcsolhatatlan önreflexiójában, valamint a megsokszorozott ego játékaiban állandóan a jelentapasztalat tragikus elszigeteltségét állítja középpontba, és teszi meg az elbeszélés narratív szervezőelvének. Az 1977 utáni, a verebek házhoz kerülését követő bő évtizedben Tandori a lakás irodalmi kronotopozsát állítja középpontba, s az időszak éppen a megszokott utazások elmaradásával, a távolság kizárásával, illetve absztrakt-fiktív megképzésével (emlékmunka, vizuális helyettesítők bevonása stb.) lesz majd jellemezhető.

³ A verskezdő két sor önidézet, tárgya Tandori '90-es években keletkezett „rigmusa”, amely a későbbi életmű számos pontján és az utolsó versciklusok szövegében is többször felbukkan. Első könyvbéli előfordulása: TANDORI Dezső, *Kész és félkész katasztrófák*, Magvető, Budapest, 1997, 84.

⁴ Tandori utolsó költeményeinek visszatérő tulajdonsága, hogy Arany János – főként időskori – költészetével gazdag intertextuális kapcsolatot létesítenek. Az Arany-életművet a versekben leggyakrabban megjelölt momentumok a *Hamlet*-fordítás, a *Toldi*-trilógia, valamint a Tandorit újabb és újabb parafrázisokra ingerlő 1850-es, a pályazárlat messiás eseményét előrevetítő *Letésem a lantot*. Az utolsó időszakban keletkezett Tandori-versek Arany-emléteiről olvasható: Tóth Ákos, *Arany-koincidenciák*, Tempevölgy, 2019/3, 34–40.

⁵ A vers környezetében olvasható szerzői megjegyzések. Előtte: „A lazaságok direkt lazák! Pl.” Utána: „Nem épp *babitsi* stílus. SLAMP-poetry.”

⁶ A vers környezetében olvasható szerzői megjegyzések. „A könyvbe! kell!!!” Utalás a *Felplusztulás – leplusztulás* címmel tervezett kötetre, amelynek anyagai közé szánta jelen műveit a szerző. „Óbudán jön.” A vers kis eltérésekkel megjelent változatát ld. Óbudai Anziks, 2018/19. Tél, 105.

⁷ A mű címe és szövege összefüggésbe hozható a 2010-es évek Tandorijának a szűken vett irodalmiság keretein belül nehezen értelmezhető alkotásaival, valamint e műveket felölelő *Írásbeliség – Írásjeliség* című ciklussal. A szinte mindenkor a kézírásból, a betűjelek konszenzuális jelentéséből kiinduló lapok a jelkombinációk feltartóztathatatlan áradatának regisztrálásával egy sajátos, a műcsoport egészében megképződő értelem lehetőségére utalnak, illetve ezen értelem önjelzésének befogadására hívnak.

⁸ A verset tartalmazó oldalon olvasható szerzői megjegyzések: „»Óbuda« hozta”; „Megjelenik ÓBUDÁNI!” Ld. 6. jegyzetben említett folyóiratszám, *Kís abszurd* címen; „Csak a könyvbe! (Ismered)” „E szövegek 1000% fontosak! Hála.”

⁹ A szöveg talán töredék vagy fogalmazvány, amely a *Zúgolódások* I. részében olvasható *Iszapos part* utolsó négy sorát variálja tovább, vagy innen került be átdolgozott formában a késznek tekinthető versbe. Mivel a füzet egymást követő szövegei egyúttal a keletkezés sorrendjét is rögzítik, inkább az első feltevés által leírt módszer valószínűsíthető.

¹⁰ Tóth Árpád *Erdőszél* című versének részlete, amely a *Zúgolódások* I. csoportjában található *imént, ipépp* című vers utolsó előtti sorában jelentkezik. A művet ld. Tiszatáj, 2020. február. A verset másik alkalommal is idézi Tandori az utolsó időszak költői termésében, ld. *Dolgom*, Forrás, 2019. szeptember, 12.

¹¹ Ez a vázlatos mű, valamint a következő, formailag tisztábbnak vehető vers a *Zúgolódások* ciklusban megjelenő különféle hívószavakra, rímhelyzetekre született variációként jöhetett létre. Kivehető előzményei: az írás technikai megvalósulását jelölő 'toll' és 'kupak' kifejezések több versben (pl. 9. vers, *Zúgolódások I.*) fellelhető példái (a toll „művére” tett utalásnak tekinthető a „faximile” közlés lehetőségének kitarató emlegetése), valamint a ló-gat-nógat' rímpár a *Dal nem gond (Zúgolódások I.)* című versből.

A szövegeket sajtó alá rendezte, a jegyzeteket írta Tóth Ákos

PAULOVICS LÁSZLÓ, Égi szekér, 2019